

Beowulf – hrdina básnickej zbierky ranostredovekej anglosaskej literatúry.

Matej Gavlák

11. marca 2022 ✚ Kultúra

Beowulf. Mnohí počuli to slovo, vlastne meno, ale len málokto vie, o koho ide. Niektorí si azda spomenú, že je to niečo so starou literatúrou. Iní možno vedia, že je to akási severská obdoba slávneho Herkula. Obe odpovede sú správne. Ale je tu ešte jedna podstatná charakteristika Beowulfa – bol to oddaný katolícky rytier, ktorý podľa starých severských legend prišiel v 6. storočí na pomoc úbohému kráľovstvu Dánov zbedačovanému sériou mýtických príšer.

Zdroj: pixabay.com

Ťažko skúšaný národ dánsky

Beowulf je názov heroickej básnickej zbierky, ktorá je považovaná za azda najväčšie dielo ranostredovekej anglosaskej literatúry. Človek, ktorý spísal toto dielo, bol takmer určite mních. Hoci je teda zbierka súčasťou anglického literárneho dedičstva, jej príbeh sa odvíja v krajinách dnešného Švédska a Dánska. Hrdinom eposu, ako sme už uviedli vyššie, je zbožný rytier menom Beowulf. Je silnej postavy, odvážny a pochádza zo vznešeného rodu. A to nie je všetko – je to tiež „hrdina všetkých hrdinov“, je to doslova Herkules svojej doby.

Epos začína v Dánskom kráľovstve, kde sa kráľ Herod zabáva na veľkej oslave. Hluk zábavy však vyruší Grendela – krvilačnú príšeru z miestnych močarísk, ktorá obyvateľov terorizuje už 12 dlhých rokov. Príšera vtrhne do kráľovského príbytku a takmer všetkých zabávajúcich sa hostí pozabíja tým najodpornejším spôsobom. Je opisovaná ako „démon z pekla“ a ochraňovaná je samotnými diablami, aby jej ľudské meče a zbrane nemohli ublížiť. Samotný epos o Grendelovom vyčíňaní hovorí:

*„Bohom prekliaty surovec robil chaos:
chamtivý a pochmúrny schmatol tridsať mužov
zo svojich miest odpočinku...,
sčervenáný a zapálený z prepadu,
metal so zbitými mŕtvolami.“*

Grendel – podľa eposu potomok starozákonného vraha Kaina – vyvraždil celé kráľovo osadenstvo, len na kráľa ani nesiahol – ten totiž sedel na požehnanom tróne a bol tak chránený Božou mocou. Príšera sa však následne vyzúrila ešte na obyčajných obyvateľoch kráľovstva.

Pomoc Dánom však už bola nablízku. O ich problémoch sa totiž dopyčul mladý Beowulf, zbožný rytier a princ z neďalekého kráľovstva Géatov nachádzajúcom sa na juhu dnešného Švédska. Beowulf bol už v tých časoch vo svojej domovine známy a slávny kvôli svojim hrdinským činom, veľkej sile a odvahe. Teraz nadišla chvíľa prísť na pomoc zbadačenému dánskeму ľudu. Hneď po bezpečnom príjazde do krajiny však Beowulfovú družinu čaká nemilé prekvapenie. Dáni sú stále veľmi pohanským národom:

*„Niekedy prisahali v pohanských svätyniach
obetovali modlám, robili prisahy,
aby im na pomoc prišiel vrah duší (tzn. diabol)
a zachránil ľudí (od Grendela).“*

A ďalej:

*„To bol ich spôsob, ich pohanská nádej;
hlboko v ich srdciach spomínali si na Peklo.
Všemohúci Sudca dobrých a zlých skutkov,
Pán Boh, hlava Nebies a najvyšší Kráľ sveta,
bol pre nich neznámy.“*

Spisovateľ Dánov ľutuje a hovorí, že taký národ nemá v smrti a súženiach žiadnej opory, kým požehnaný je ten, „kto sa po smrti môže priblížiť k Pánovi a nájsť priateľstvo v Jeho objatí“.

Beowulf nachystá na Grendela pascu – opäť zorganizuje hlučnú kráľovskú hostinu. V hlbokéj noci, keď už všetci spia, on bdie. A príšera z močarísk skutočne do kráľovskej sály vtrhne. Šmahom ruky zabije poltucet mužov, kým ich zbrane proti démonickej bytosti nezaberajú. Nakoniec proti nej zostáva už len sám Beowulf s holými päťami. Ide o akúsi ranokresťanskú anglo-saskú verziu boja Goliáša s Dávidom. Ako boj pokračuje, rytier schmatne Grendelovu pažu a začne ňou krútiť dookola, až kým nezačnú praskať kosti – vtedy mu ruku až po lakeť doslova vytrhne z tela. Ťažko zranená príšera uteká späť do tmy, kde v lesoch umiera na veľkú stratu krvi. Grendelova odtrhnutá ruka sa stáva novou trofejou géatskeho hrdinu.

Epos však prízvukuje:

*„Svätý Boh rozhodol o víťazstve.
Pre Pána to bolo ľahké,
vládca Nebies, aby vyrovnal rovnováhu (súboja),
keď sa Beowulf opätovne postavil na nohy.“*

Smrť pohanstva a vzostup kresťanstva

Zdá sa teda, že je po všetkom, no pokoj je len klamlivý. Mŕtve telo Grendela totiž objavila jeho matka – ďalšia beštia z hlbín. Keď opäť prebiehala iná kráľovská oslava, Grendelova matka vletela do sály a mnohých hostí v zúrivosti pobila. Beowulf je teda opäť povolaný do akcie. Spolu so svojou družinou sledujú krvavý chodník, ktorý po sebe príšera zanechala. Došli až k jazeru, ktoré bolo plné krvilačných morských príšer. Tie podľa literárnych odborníkov na túto dobu predstavovali pohanov. Géatsky rytier zanechal svoju družinu a

sám skočil do jazera, kde sa mu podarilo cez kľbko morských príšer preplávať až do podmorskej jaskyne, kde Grendelova matka prebývala.

Ako prechádzal útrobami podmorskej jaskyne, príšera na neho zaútočila. Aj ona, rovnako ako jej syn, bola chránená čarami proti pozemským zbraňam, takže *Hrunting*, rytierov slávny meč, ktorý sa osvedčil v mnohých bitkách, mu bol nanič. Situácia pre Beowulfa nevyzerala vôbec dobre. Neskôr na to spomínal:

*„Mohlo to dopadnúť zle;
keby mi Boh nepomohol,
koniec by bol rýchly a fatálny.
Hoci je Hrunting nabrúsený,
nikdy by príšeru neporazil v boji.
Ale Pán ľudí mi dovolil zbadieť...
staroveký meč žiariaci na stene,
zbraň stvorenú pre obrov, ktorou sa oháňali.“*

Beowulf teda schmatol zázračný „meč obrov“ a jedným jediným presným švihom odťal príšere jej hlavu. Podľa literárnych odborníkov predstavuje smrť Grendelovej matky „*alegóriu na smrť pohanstva a vzostup kresťanstva*“. To, že Beowulf podľa eposu oslobodil Dánske kráľovstvo od týchto príšer, malo predstavovať svetlo kresťanstva darované pohanským národom. Epos je teda akousi metaforou na večný súboj dobra so zlom, kde má kresťanstvo podobu hrdinských rytierov a pohanstvo má zas podobu rôznych prapodivných a krvilačných príšer.

Radost na dvore kráľa Heroda bola obrovská, pretože nikto z prítomných nečakal, že uvidí géatskeho hrdinu ešte niekedy živého a nieto ešte s hlavou príšery v rukách. Keď teda Beowulf oslobodil Dánov, nadišiel čas na návrat domov. Keď sa však vrátil späť do Géatskeho kráľovstva, zistil, že sa ocitol uprostred vojny so susedným národom Švédov. Epos ďalej opisuje veľkú bitku oboch národov, ktorá sa odohrala na... ľade. A z ďalších podobných eposov vieme, že táto bitka skutočne prebehla a do dejín vstúpila pod názvom ako „bitka na rieke Vänern“. Podľa eposu zvíťazil v bitke na ľade Beowulf, na základe čoho sa potom stal kráľom Géatska.

Muž najspravodlivejší

Dielo následne preskakuje o niekoľko desaťročí ďalej. Z kráľa Beowulfa je už starý muž. Svojej krajine vládol v mieri a prosperite. Avšak ešte jedna posledná skúška naňho predsa len čakala. V neďalekej jaskyni prebýval veľký drak strážiaci svoj poklad. Stalo sa, že istý chlapec sa dostal do jaskyne a kým drak spal, ukradol jeho obľúbený zlatý pohár. Nasledovalo peklo: rozzúrený drak lietal po celom kráľovstve a páliť všetko, čo mu prišlo do cesty – vrátane Beowulfowho hradu. Starý kráľ sa preto musel vydať na svoj posledný veľký boj.

Spolu so svojou družinou sa dostali až pred drakovu jaskyňu. Keď vošli dnu a zbadali, aký veľký a ohyzdný drak v skutočnosti je, takmer všetci z Beowulfovej družiny zutekali. Kráľ však nezaváhal a rozhodol sa príšeru usmrtiť stoj čo stoj. Tá sa však zobudila a géatskeho hrdinu svojím plameňom ťažko zranila. Beowulf sa však predsa len napriahol na ešte jeden posledný úder. Epos uvádza:

*„Je to predsa Boh, kto nariaduje
kto vyhrá alebo prehrá; dovolil mu teda udrieť*

s vlastnou čepelou, keď bola potrebná odvaha.“

Beowulf zasiahol draka do pažeráka a tým ho usmrtil. Po boku kráľa bol jediný človek, ktorý neušiel, mladučký Wiglaf. Keďže Beowulf nemal potomka, umierajúc vyhlásil za kráľa práve nebojácneho Wiglafa. Dielo končí veľkolepým pohrebom slávneho katolíckeho kráľa a rytiera. Epos *Beowulf* končí slovami:

*„Vyzdvihovali jeho hrdinské činy a ďakovali za jeho veľkosť;
čo bola správna vec, lebo človek by mal chváliť princa,
ktorého si váži uchovávať jeho pamiatku, keď tá chvíľa príde.
Keď musí byť prepravený z jeho telesného domova.
Takže ľud Géatsky, jeho najdrahší spoločníci
smútili nad pánom, ktorý bol uložený do zeme.
Hovorili, že zo všetkých kráľov na zemi
bol tento najmilostivejší a najspravodlivejší muž,
najláskavejší k svojmu ľudu a najdychtivejší získať slávu.“*

Mnohé z postáv, lokácií a udalostí (ako bitka na zamrznutej rieke Vänern) z eposu sú dokázateľne pravdivé. Samotná postava Beowulfa však zostáva záhadou. Aj preto je legenda o tomto slávnom katolíckom bojovníkovi dodnes taká populárna.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/beowulf-katolicky-hrdina-akeho-sme-tu-este-nemali/>